

MARTYNA KRÓL-KUMOR

Pseudoargumentacja i jej wpływ na aksjologię tekstu (analiza wybranych mikrotekstów polsko- i rosyjskojęzycznego dyskursu publicznego)

Pseudo-argumentation and its impact on the axiology of the text (analysis of selected microtexts of Polish- and Russian-language public discourse)

Abstract. Evaluative judgments implying evaluation, appearing in the course of the public narrative, are usually accompanied by various types of pseudo-argumentation. The aim of the analysis is to typologize the arguments found, to determine which of the methods of pseudo-argumentation issued most often and whether it is possible to find significant analogies or differences in the use of this narrative device in the Polish and Russian public discursive space. The pseudo-arguments identified in the analyzed texts of the articles were divided into six groups: arguments relating to emotions, intuition, obviousness, tradition, authority and crowd. The most numerous group were references to authorities, including the so-called “experts” and “analysts”. It is also worth noting that the least representative group of pseudo-arguments were references to tradition, which may be symptomatic of other changes in the contemporary information society. An important issue is also the subject matter of axiologically marked microtexts. In Polish-language value judgments, criticism of Russia was most often implied, while Russian public discourse was axiologically dominated by the denial of the West as a provocateur of the armed conflict in Ukraine. The isolation of pseudo-arguments from public discourse text and their typologization in the comparative context of two different ethnic discourses is the result of combining discourse analysis and textual linguistics with axio-linguistic methods and elements of rhetoric. This made it possible to conduct a study, the results of which may be interesting from the point of view of differences in the ways of verbalizing evaluation in different linguistic spaces.

Keywords: pseudo-argumentation, public discourse, axio-linguistics, valuation, value judgments

Martyna Król-Kumor, Jan Kochanowski University of Kielce, Kielce – Poland, martyna.krol@ujk.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-6421-5428>

Wprowadzenie

Obiektem badania, którego rezultaty prezentuje niniejsze opracowanie, jest polsko- i rosyjskojęzyczny dyskurs publiczny ograniczony czasowo i treściowo.

Wykscerpowany materiał w postaci mikrotekstów pochodzi z czasopism polskojęzycznych oraz z internetu (głównie z runetu). Jego ramy chronologiczne obejmują okres od lutego 2022 roku do września 2023 roku. Badane jednostki dyskursywne dotyczyły sytuacji politycznej, ekonomicznej i nastrojów społecznych w bezpośrednim związku z wybuchem wojny w Ukrainie. Przedmiotem badania są pseudoargumenty towarzyszące sądom opiniującym i wartościującym.

Celem analizy jest typologizacja odnalezionych argumentów, określenie, który ze sposobów pseudoargumentacji jest stosowany najczęściej oraz czy można odnaleźć istotne analogie lub różnice w wykorzystywaniu tego chwytu narracyjnego w polskiej i rosyjskiej publicznej przestrzeni dyskursywnej.

Metodologia badania opiera się na dwóch filarach teoretycznych: aksjolingwistycznej koncepcji kognitywnej oraz funkcjonalno-pragmatycznej teorii dyskursu. W opracowaniu wykorzystano takie metody, jak analiza dyskursywna, komentarz, aksjologiczna metoda kognitywna.

Stan badań z dziedziny aksjolingwistyki jest obecnie bardzo zaawansowany. Wartości i wartościowanie w języku stały się tematem wielu publikacji (Puzynina 1982, 1992, 1984, 1992, 2013, 2014; Vol'f; Laskowska; Mangold-Alwinn, Barattelli; Krzeszowski; Luoma; Davis; Maliszewski; Woldt; Wąsik, Post; Kul'pina; Kurczab; Niebrzegowska-Bartmińska; Hunston; Levinsen; Markelova; Post; Żywicznyński; Rodziewicz; Benenowska; Borowska-Piotrowska; Matusiak-Kempa, Naruszewicz-Duchlińska; Wardecka; Kiklewicz, Piwowar; Wileczek; Pałuszynska). W aksjologii lingwistycznej obserwuje się obecnie trzy odmienne podejścia metodologiczne: rezydualne, kognitywne i ewaluacyjne (Król-Kumor 98–99). W niniejszym opracowaniu będę się powoływać na stanowisko kognitywne (inaczej nazywane holistycznym), zakładające, że procedura wartościowania może zachodzić na wszystkich poziomach języka (sposób wymawiania czy konstrukcja składniowa także mogą służyć do wyrażenia sądu wartościującego) oraz że wartościowanie jest procesem kognitywnym, którego podstawę stanowi kategoryzacja pojęciowa, ale nie ogranicza się tylko do niej, ponieważ poza zdolnościami percepcyjnymi wymaga też od jednostki określonej wiedzy z zakresu kultury.

Zgodnie z funkcjonalno-pragmatyczną teorią dyskursu wyodrębnienie dyskursu publicznego opiera się na pragmatycznym kryterium taksonomicznym, według którego charakter działalności człowieka, a dokładniej intencjonalny cel towarzyszący tej działalności, determinuje istnienie sześciu typów dyskursu jako „funkcjonalno-pragmatycznych wariantów doświadczenia lingwosemiotycznego (działalności lingwosemiotycznej)” (Leszczak 2015: 63). Z punktu widzenia funkcji dyskurs publiczny zasadniczo jest komunikatywny i manipulatywny. Celem nadrzędnym komunikacji publicznej jest „sterowanie emocjami i relacjami międzyludzkimi. Tekst publiczny jest zawsze jawnie lub skrycie perswazyjny, manipulacyjny i sugestywny” (Leszczak 2010: 182). Istotne jest, że taki charakter

mają nie tyle środki wykorzystywane w polityce i publicystyce, ile właśnie sama pragmatyka tego typu dyskursu – celem prowadzenia dyskursu publicznego jest wpłynięcie na odbiorcę (por. Leszczak 2010: 182).

Specyfika dyskursu publicznego

Można założyć, że aktualni odbiorcy dyskursu publicznego są w pełni świadomi bycia obiektem dezinformacji i manipulacji: „w społeczeństwie informacyjnym nie ma sensu ostrzeganie publiczności przed manipulacyjnymi środkami, które stosują politycy i dziennikarze, podobnie jak i uczenie przeciwdziałaniu takiej manipulacji. Jest to dość naiwne” (Leszczak 2010: 182). Tymczasem według najnowszych badań Eurostatu informacje z serwisów on-line sprawdza jedynie 16% Polaków. To jeden z najniższych wskaźników w Unii Europejskiej. W badaniu tym za Polakami znaleźli się tylko Rumuni (12% z nich weryfikuje informacje zaczerpnięte z sieci) oraz Litwini (11%) (*Fake newsy...*, źródło elektroniczne).

Najlepszą bronią w walce z dezinformacją jest użytkownik, który ma umiejętności i narzędzia do samodzielnej weryfikacji podejrzanych wpisów. Ważne w tym kontekście jest wyposażenie odbiorców w takie narzędzia. Pojawiła się nawet nowa profesja – fact-checkerzy, którzy walczą z dezinformacją, publikując efekty sprawdzania podejrzanych treści pojawiających się w mediach społecznościowych oraz innych serwisach internetowych. Co ważne, weryfikacji podlegają wyłącznie fakty, a nie opinie czy poglądy. Niniejsze opracowanie zaś skupia się właśnie na tych ostatnich – sądach, obnażając ich nierzetelność, brak obiektywizmu i bazowanie na emocjach.

Pseudoargumentacja – definicja pojęcia, typologia zjawiska

Jedną z najważniejszych cech dystynktywnych dyskursu publicznego jest przewaga konotacji (ustosunkowania) nad denotacją (informowaniem) pola referencyjnego, czyli zdominowanie rzeczywistości (ontologii) i prawdy (gnozeologii) przez wartościowanie (aksjologię) (Leszczak 2010: 180). Sądy oceniające implikujące wartościowanie, pojawiające się w trakcie narracji publicznej, „są opatrzone zwykle różnego rodzaju pseudoargumentacją” (Leszczak 2010: 181). Przez to pojęcie rozumiem wypowiedzenia o charakterze emocjonalnym czy odwołania do tradycji lub też abstrakcyjnego zdania ogółu, które są wprowadzane do narracji zamiast rzetelnego dowodzenia sądu wartościującego. Innymi słowy, są to odniesienia elementów kognitywnego obrazu świata niemających bezpośredniego związku z realnym doświadczeniem.

Przeanalizuję każdy z wyodrębnionych rodzajów pseudoargumentacji, ilustrując go przykładami z prasy lub z internetu.

1. Argumenty *ad affectum* to powoływanie się na uczucia sympatii, smutku, żalu, radości, zdziwienia, podniecenia lub sfrustrowania. Mogą to być odniesienia zarówno do pozytywnych uczuć, jeśli podmiot dyskursywny prezentuje pozytywną ocenę, jak i do negatywnych uczuć i emocji w przypadku, gdy akceptacji wymaga krytyczny sąd wartościujący. Wśród argumentów tego typu można odnaleźć także apelowanie do wartości, ponieważ ewaluacja aksjologiczna jest prawie zawsze procedurą emocjonalną. Wśród przywoływanych w narracji publicznej wartości wymienić można m.in. patriotyzm, odwoływanie się do budowania poczucia odrębności wspólnoty bądź też do uniwersalności poprzez neutralizację cech narodowościowych i powoływanie się na koncept obywatela świata. Zachęta do poparcia sądu wartościującego przez odbiorcę jest również zawarta w powołaniu się na tradycjonalizm lub przeciwnie – postępowość i nowoczesność. Liczne są także odwołania do demokracji.

(1) Патриарх Кирилл: „Россия никогда ни на кого не нападала. Это удивительно, когда великая и могучая страна ни на кого не нападала, она только защищала свои рубежи” („*Vojna – eto mir*”, źródło elektroniczne) [powołanie się na emocję zdziwienia wobec faktu, że tak duży i silny kraj, jakim jest Rosja, mimo swej potęgi, nigdy nie prowadził ekspansywnej polityki, a jedynie bronił swych granic; wprowadzenie danej emocji jest swoistym ironizowaniem, a sarkazm wynika z zestawienia wielkości i potęgi kraju z sugerowanym przez podmiot dyskursywny brakiem jego ekspansywności];

(2) Język rosyjski powinien otrzymać status albo drugiego języka państwowego, albo języka komunikacji pomiędzy różnymi narodami na Ukrainie. Powinni zostać wypuszczeni więźniowie polityczni, a emigranci polityczni – wrócić do ojczyzny. Dopiero wtedy można będzie przeprowadzić prawdziwe wolne wybory. *Żaden zwolennik demokracji nie może nie zaakceptować takiego planu (O zamiarach Rosji...)* [odwołanie do uczucia szacunku wobec ustroju demokratycznego, a jednocześnie apelowanie o nowoczesność; warto zwrócić uwagę na fakt współwystępowania w danym sądzie innych rodzajów pseudoargumentacji: *żaden zwolennik demokracji* to argument *ad populum*, zaś implikatura, że jeśli jest się zwolennikiem demokracji, to powinno się opowiedzieć za przyznaniem językowi rosyjskiemu odpowiedniego statusu w Ukrainie oraz za uwolnieniem prorosyjskich więźniów politycznych, to argument *ad hominem* określany także jako *ex concessis*];

(3) „Да, мы видим, как против нас воюет вся НАТО, и здесь какие-то разговоры и заклинания о том, что «мы не воюем, а только вооружаем», – это смешно”, – подтвердил глава МИД Сергей Лавров („*Vojna – eto mir*”, źródło elektroniczne) [ośmieszenie sądu o tym, że NATO nie walczy przeciw Rosji, a tylko wyposaża Ukrainę w broń];

(4) Вячеслав Володин: „У нас ребята там воюют, солдаты, офицеры. Они воюют за кого? За нас с вами, воюют за безопасность нашей страны. Мы понимаем, что без этого невозможно ее обеспечить? Понимаем. И в этой связи любые разговоры о ненужности этой операции или подвергать сомнению – предательство по отношению к нашим солдатам

и офицерам” („*Vojna – èto mir*”, źródło elektroniczne) [odwołanie do patriotyzmu, wzbudzanie poczucia wspólnoty przez powołanie się na konieczność ochrony bezpieczeństwa ojczyzny];

(5) – Dlaczego Rosja miesza się w wewnętrzne sprawy Ukrainy?

– Łamanie praw człowieka nie jest wewnętrzną sprawą żadnego państwa. Wszyscy *zwolennicy postępu, cywilizacji i demokracji* – do których ja się zaliczam, a być może w przyszłości również pan się do tych *wartości* przekona – powinni przyklasnąć rosyjskiej reakcji na działania kijowskiej junty (*O zamiarach Rosji...*) [poparciem tezy o konieczności inwazji Rosji na Ukrainę jest emocjonalnie nacechowane powołanie się na ideały nowoczesności, postępu i demokracji, a zatem odwołanie się do wartości bez wprowadzenia racjonalnej argumentacji; dodatkowym pseudoargumentem jest argument *ad populum*: *wszyscy zwolennicy postępu*];

(6) В принципе еще полгода назад Соединенные Штаты выполнили все свои задачи, которые были связаны с Украиной. *Им вообще все равно*, будет ли Украина или в каком месте будет проходить граница между Украиной и Россией. Их задача – это поставка энергоресурсов в Европу. Они поставляют, выбили оттуда Российскую Федерацию, они консолидировали НАТО вокруг себя. Они резко повысили военные расходы, а большинство военных корпораций, производящих вооружение, находятся в Соединенных Штатах (*SŠA napadut v 2024-m...*, źródło elektroniczne) [powołanie się na obojętność i lekceważenie Ukrainy przez Stany Zjednoczone; odwołanie się do tego negatywnego stanu emocjonalnego ma podważyć uczciwość ich zamiarów i dowieść, że zaangażowanie w konflikt w Ukrainie wynika jedynie z chęci zajęcia miejsca Rosji w dostawach surowców energetycznych do Europy].

2. Argumenty *ad intuitionem* – apelowanie do intuicji polega na zastosowaniu w argumentacji towarzyszącej sądowi wartościującemu odwołania do poczucia racji czy też wiary w to, że prezentowany sąd jest prawdziwy i bezbłędny.

(7) „Почему Беларусь душат санкциями? Вы что, *верите*, что в Германии или в Польше кто-то переживает за выборы у нас? Да *всем плевать*, как и на белорусов. Задача одна – геополитика”, – сказал в недавнем интервью „Зеркалу” депутат Палаты представителей и глава Либерально-демократической партии Беларуси Олег Гайдукевич („*Èto geopolitika*”, źródło elektroniczne) [powyższy mikrotekst jest o tyle ciekawy, że wykpiwa pseudoargumentację polegającą na odwoływaniu się do wiary w szlachetne intencje Zachodu wobec Białorusi; negatywny sąd oceniający państwa zachodnie – Polskę i Niemcy jest dodatkowo implikowany przez zastosowanie emocjonalnie nacechowanego frazeologizmu, oznaczającego kompletne lekceważenie wyborów prezydenckich w Białorusi i samych Białorusinów przez państwa zachodnie];

(8) Kreml *wierzy*, że może zmusić Kijów do negocjacji – wynika z oceny estońskich służb wywiadowczych (*Wywiad Estonii*, źródło elektroniczne) [sąd o możliwym zwycięstwie Rosji w wojnie z Ukrainą jest poparty tylko wiarą przywódcy zasiadającego na Kremlu; tym dziwniejsza wydaje się argumentacja, gdyż źródłem wiedzy o owej „wierze” są służby wywiadowcze Estonii];

(9) Jak podkreśla Marcel von Herden: „Po stronie rosyjskiej *czuło się* wyraźną *potrzebę zemsty i ukarania* Czeczenów za porażkę Rosji w poprzednim konflikcie. Doprowadziło to do rozpoczęcia wojny totalnej” (Grochmalski) [uzasadnienie dla sądu jest wyłącznie intuicyjne, dotyczące bardzo subiektywnych i nieokreślonych odczuć podmiotu dyskursywnego];

(10) *Rosjanie* uważają, że amerykańskie wojska specjalne już są na Ukrainie i *nie wierzą* w to, aby propozycje Warszawy nie były uzgodnione z Waszyngtonem. A to oznacza, że mogą zacząć działać, bo myślą, że Zachód ma przebiegły plan (Budzisz 2022) [teza o rozszerzeniu działań wojennych Rosji poparta została argumentem opartym na odwołaniu do wiary Rosjan w intrygę, którą Zachód uknuł wraz z Polską].

3. Argumenty *ad auctoritatem* – odwołania do autorytetów to chwyt perswazyjno-manipulacyjny, w którym wykorzystuje się opinie znanych dla uczestników sytuacji dyskursywnej postaci realnych lub określonych grup eksperckich – społecznych, ekonomicznych czy politycznych o ugruntowanej pozycji światopoglądowej. Można zauważyć podział na autorytety pozytywne i pejoratywne: odwołanie się do tych pierwszych ma stanowić potwierdzenie sądu podmiotu dyskursywnego, zaś powołanie się na negatywny autorytet, czyli opinię wroga, najczęściej stanowi wsparcie dla elementu polemicznego i krytycznego zawartego w sądzie oceniającym.

(11) В НАТО объявили, что готовы к прямой военной конфронтации с Россией. Агрессивную риторику НАТО для „Блокнот” прокомментировал *замсекретаря Донецкого отделения „Единой России” Алексей Муратов*. Об этом заявил в интервью *руководитель военного комитета Североатлантического альянса адмирал Роберт Бауэр*. Ну вот НАТО и договорилось. Или проговорилось – о том, что давно секретом не является. Адмирал Бауэр подчеркнул, что для выполнения своих планов Североатлантический альянс должен перевооружиться. На вопрос о возможной ядерной войне адмирал заявил, что президент России Владимир Путин – не сумасшедший, что рациональный человек. „У него есть идеи, которые не соответствуют нашим идеям”, – сказал адмирал. Бауэр также отметил, что выиграть ядерную войну невозможно (*V NATO ob"âvili*, źródło elektroniczne) [W powyższym mikrotekście znalazło się odwołanie do dwóch autorytetów: „swojego” i wroga. Pierwszy komentuje słowa tego drugiego w sposób wskazujący na daleko idącą nadinterpretację, ponieważ oświadczenie admirała NATO o potrzebie dozbrojenia Sojuszu nie zawierało groźby bezpośredniej konfrontacji z Rosją i trudno je określić jako „agresywną retorykę”. Skonfrontowanie dwóch autorytetów było więc zabiegiem czysto manipulacyjnym – „swojemu” trzeba wierzyć, bo „obcy” zawsze kłamie];

(12) В свою очередь, одного из современных идеологов евразийства Александра Дугина многие эксперты называют идейным наставником Владимира Путина и вдохновителем действий России на международной арене (в том числе в Украине) (*„Èto geopolitika”*, źródło elektroniczne) [odniesienie do wiedzy ekspertów, dotyczące roli Aleksandra Dugina w kształtowaniu światopoglądu Putina, jest poparciem o tyle pseudoargumentacyjnym, że nie przytacza się ich nazwisk, a jedynie apeluje się do ich dużej liczby];

(13) *Zarówno eksperci, jak i wojskowi* przestrzegają przed usypiającą narracją, jakoby Rosja tak się wykrawiała na Ukrainie, że nie będzie miała ani sił, ani chęci, by rzucić nowe wyzwanie Europie (Budzisz 2023) [odwołanie do ekspertów oraz do wojskowych ma stanowić kontrargument wobec tezy o uśpieniu Europy w związku ze stratami Rosji w wojnie z Ukrainą];

(14) *Zdaniem wielu komentatorów*, Putin, uśmiercając Prigożyna, chciał zdyscyplinować elitę przed wyborami prezydenckimi w 2024 roku i pokazać, że każdego, który mu się sprzeciwi,

czeka śmierć (*Oto jest głowa zdrajcy*) [poparciem dla sądu o pokazowym zamachu na Prigoży-na jest odwołanie się do zdania komentatorów; komentator nie jest tak silnym autorytetem jak ekspert, dlatego niezbędne było dodanie słowa *wielu*];

(15) Julia Łatynina, *rosyjska pisarka i publicystka, dziś na emigracji*, jest zdania, że rosyjskiej elicie w gruncie rzeczy nie zależy na pokoju. Wojna otworzyła tym ludziom możliwość zniszczenia opozycji i konsolidacji władzy, ułatwiła też wypchnięcie za granicę młodych, wykształconych i aktywnych Rosjan, którzy w przyszłości mogli się stać zarzewiem buntu (Budzisz 2023) [dla uargumentowania sądu wartościującego na temat rosyjskiej elity przytoczono opinię autorytetu, ponieważ powołano się na zdanie osoby, która sama reprezentuje rosyjską elitę intelektualną, a umieszczenie dodatkowej informacji o jej przebywaniu na emigracji ma dać gwarancję szczerości];

(16) *Mieszkający w USA znany rosyjski historyk* Jurij Felsztinski powiedział, że za zabójstwem może stać rosyjski wywiad wojskowy (*Kto zgladził Darię Duginę*) (podobnie, jak w poprzednim mikrotekście uzasadnieniem dla sądu wartościującego jest powołanie się na autorytet niezależnego, ponieważ mieszkającego w USA, i znanego przedstawiciela rosyjskich elit intelektualnych);

(17) W zamachu pod Moskwą zginęła dziennikarka i propagandystka Daria Dugina, córka ultranacjonalistycznego „ideologa” Aleksandra, nieco na wyrost zwanego „mózgiem Putina”. *Niektórzy komentatorzy* uważają, że może być to przełomowy moment całej wojny (*Kto zgladził Darię Duginę*) [przykład ostrożnej, asekuracyjnej pseudoargumentacji; teza jest wątpliwa, tylko prawdopodobna, dlatego potwierdzają ją zaledwie „niektórzy” komentatorzy];

(18) *Внук де Голля* заявил о спланированном Западом заговоре против России („Ukraina – èto tol'ko placdarm”, źródło elektroniczne) [Autorytetem, na który powołuje się podmiot dyskursywny, jest wnuk generała de Gaulle’a, francuskiego męża stanu i teoretyka wojskowości, który w czasie II wojny światowej walczył w walce z III Rzeszą. Warto zwrócić uwagę, że dla podniesienia rangi autorytetu pominięto imię, być może i nazwisko osoby, która wypowiedziała się o zaplanowanej przez Zachód intrydze przeciw Rosji, pozostawiając tylko jedną informację – o jej sławnym dziadku];

(19) *Federalna Służba Bezpieczeństwa Rosji po niespełna dwóch dniach* ogłosiła, że zabójstwo jest dziełem Ukraińców, a ładunek wybuchowy podłożyła Natalia Wowk z pułku Azow, która przybyła do Rosji z 12-letnią córką, wynajęła mieszkanie w budynku, w którym mieszkała Dugina i obserwowała ją przez cały miesiąc (*Kto zgladził Darię Duginę*) [zakwestionowanie tezy uzyskano przez powołanie się na antyautorytet w postaci FSB, której brak rzetelności w prowadzeniu śledztwa i ferowanie przedwczesnych wyroków podkreślono sformułowaniem *po niespełna dwóch dniach*];

(20) *Zdaniem amerykańskich ekspertów* to znak, że Kreml zamierza utrzymać „fasadowy obraz dużych sukcesów wojskowych” Rosji na Ukrainie (*Ofensywa, ale bez brawury*) [poparcie sądu o dążeniach Putina do zachowania pozorów stanowi odniesienie do opinii amerykańskich ekspertów – w kwestiach wywiadowczych i militarnych Amerykanie wyrastają na największy i bezsporny autorytet];

(21) Trudno zaprzeczyć, że reżim Putina byłby zdolny do przeprowadzenia ataku na głowę innego państwa, skoro *sami Amerykanie* od tygodni informują, że Rosjanie przygotowali listę

политыков украинских, którzy mieli zostać zamordowani (*Jeśli Ukraina wygra...*) [podobnie jak w poprzednio analizowanej jednostce dyskursywnej dla poparcia sądu wartościującego powołano się na wywiadowczy autorytet Amerykanów];

(22) O podobnych zagrożeniach ostrzegali też *Amerykanie*, powołując się na *własne źródła wywiadowcze (Rakiety zamiast fajerwerków)* [ponowne powołanie się na autorytet wywiadu USA];

(23) В рядах украинских военных зреет заговор с целью свержения президента страны Владимира Зеленского. Об этом заявил *бывший советник главы Пентагона полковник Дуглас Макгрегор*. „На Украине внутри украинских сил идет много дискуссий о том, чтобы убрать Зеленского”, – сообщил он на своей официальной странице в соцсети X* (бывшая Twitter) (*Kto otpravit Zelenskogo*, źródło elektroniczne) [W rosyjskich mikrotekstach również można odnaleźć odniesienia do osób związanych z polityką, gospodarką czy wywiadem amerykańskim. Różnica, jaką można zaobserwować w konfrontacji z powoływaniem się na ten sam autorytet w polskich mediach, polega na tym, że dla Rosjan Amerykanie są istotnym i wiarygodnym źródłem wiedzy o Ukrainie, zaś Polacy doceniają ich zasługi w dziedzinie infiltracji służb rosyjskich];

(24) Так, военный мятеж и гибель предрек Зеленскому недавно другой *американец – экс-аналитик ЦРУ* Ларри Джонсон. В эфире YouTube-канала Redacted он предположил, что украинского лидера, скорей всего, „уберут в результате переворота из-за большого недовольства войск на восточной линии фронта”. *Эксперт* напомнил, что президент Украины стал все чаще рассказывать о „небесном щите” ВСУ, который состоит из западных систем ПВО и авиации. Однако на самом деле у Киева нет возможностей для отражения российских ударов, а украинский лидер просто лжет, чтобы получить поддержку Запада и своего народа (*Kto otpravit Zelenskogo*, źródło elektroniczne) [przypadek analogiczny do poprzedniego];

(25) Już kilka miesięcy temu *analitycy* zaczęli zwracać uwagę na znacznie lepsze przygotowanie Rosjan do odpierania ukraińskich ataków, niż to miało miejsce podczas ostatniej kontrofensywy (Warzecha) [częstym chwytym perswazyjno-manipulacyjnym jest odwoływanie się do naukowców czy analityków, nazywanych również ekspertami w danej dziedzinie];

(26) Проблема в том, что эти обвинения падают на подготовленную почву. О том, что власть не восстановила энергетическую инфраструктуру, еще с лета говорили *украинские эксперты (Novaâ vojna Zelenskogo*, źródło elektroniczne) [sposób pseudoargumentacji jest analogiczny do poprzedniego przykładu];

(27) Pomoc, której udzieliliśmy swojemu sąsiadowi, *ambasador Ukrainy w Polsce* Wasyl Zvarycz ocenił ostatnio na *raptem* ok. 14 mld zł. To *zadziwiające szacunki* (Warzecha) [Ukazanie ambasadora Ukrainy w Polsce jako antyautorytetu osiągnięto przez przeciwstawienie pozytywnie wartościującego sformułowania o naszej pomocy udzielonej sąsiadowi negatywnie nacechowanemu emocjonalnie wyrazowi *raptem* oraz wyrażeniu *zadziwiające szacunki*. W ten sposób zakwestionowano wiarygodność polityka];

(28) Ранее стало известно, что неудачи на поле боя, рост числа военных потерь и тотальная „могилизация” привели к резкому росту антирейтинга Зеленского: рейтинг украинского лидера упал на 20%, до 50%. В то же время его антирейтинг достиг 30% и про-

должает расти. Дела настолько плохи, что в США вновь заговорили об „устранении” Зеленского на фоне провального контрнаступа. Да и сам Зеленский усомнился в искренности Запада в плане поддержки Украины и заявил, что у него на этот счёт плохое предчувствие (*Zelenskiy priznal*, źródło elektroniczne) [W danym mikrotekście warto odnotowania jest zastosowanie pseudoargumentacji odnoszącej się do dwóch autorytetów. Pierwszym są Amerykanie jako wiarygodne źródło wiedzy o Ukrainie, zaś drugim jest osoba prezydenta Zeleńskiego, który „sam”, osobiście miał potwierdzić zawiedzione wobec Zachodu nadzieje na pomoc w kontrofensywie];

(29) *Zachodnie źródła* coraz częściej piszą o „pauzie operacyjnej” w działaniach rosyjskiej armii wyczerpanej wojną na Ukrainie. W tym czasie trwają poszukiwania żołnierzy. Werbuje się ich wśród wojskowych emerytów, w zakładach karnych i na giełdach pracy (*Жołnierz pilnie poszukiwany*) [w polskojęzycznych jednostkach dyskursywnych Zachód i zachodnie źródła wiedzy stanowią również autorytet, który może pomóc uwiarygodnić stawianą tezę czy prezentowany sąd wartościujący];

(30) США и НАТО воюют против России – руками Украины. *Сегодня об этом заявил...* Кто бы вы думали? Нет, не Дмитрий Медведев и не Мария Захарова. Об этом прямо сказал президент Хорватии Зоран Миланович. „Европа стала испытательным полигоном для западного оружия”. И снова – это не название телесюжета на Первом канале, это заголовок статьи на сайте CNN (*„Ukraina – èto tol'ko placdarm”*, źródło elektroniczne) [W tym przypadku możemy zaobserwować polaryzację autorytetów. Z jednej strony postawiono rosyjskich polityków, a z drugiej prezydenta Chorwacji i amerykańską stację telewizyjną CNN. Te same słowa, wypowiedziane przez rosyjskich polityków, nie miałyby takiego wydźwięku, jak użyte przez politycznych i medialnych adversarzy Rosjan].

4. Argumenty *ad traditionem* – powołanie się na tradycję jest takim rodzajem pseudoargumentacji, w którym sąd wartościujący jest udowadniany przez odniesienie do przeszłości – do tego, jak było wcześniej, a nawet jak zawsze było. Wykorzystuje się także apelowanie ku temu, co sądzili nasi przodkowie. Najczęstszą reprezentacją werbalną tego rodzaju pseudoargumentu jest stwierdzenie, że „przyjęte jest uważać, iż ...”.

(31) Для России такие практики были неприемлемы. Мы всегда уважали интересы партнеров, но взамен рассчитывали, что наши законные соображения и озабоченности также будут учитываться. Именно об этом еще 15 лет назад на Мюнхенской конференции по безопасности говорил президент Владимир Путин. Его тогда не услышали: Россию рассматривали как источник дешевого сырья, который не может претендовать на собственное видение архитектуры глобальной безопасности (*Krizis v otnošeníah Rossii*, źródło elektroniczne) [Pseudoargumentacja zbudowana jest na odniesieniu do stałej, inwariantnej, a zatem tradycyjnie uznawanej rosyjskiej cechy kulturowo-cywilizacyjnej, jaką, według podmiotu dyskursywnego, jest szacunek do innych państw. Oprócz zastosowania leksemu *всегда*, który ma podkreślać przywiązanie do tradycji jako argument dla poparcia tej tezy, powołano się także na prezydenta Putina, który mówił o tym na forum międzynarodowym już wcześniej. Jest to dodatkowy argument na rzecz uwiarygodnienia tezy o wierności tradycji];

(32) В последние годы страны Запада активно продвигают в мировую повестку „*порядок, основанный на правилах*”. Проблема не только в том, что *никто не знает* списка этих правил, но и в том, что их выработку западники всецело оставили за собой. Цель вполне понятна: завернуть прежний колониальный порядок в современную обертку, чтобы попытаться продлить свое доминирование. Вот только страны вне евроатлантического блока устали терпеть зависимое положение. Они стремятся к справедливости и имеют полное право предъявить счета за многие годы рабства и ограбления, которым их подвергли американцы и европейцы (*Krizis v otnošeníáh Rossii*, źródło elektroniczne) [Pseudoargumentacja oparta jest na sprzeczniw wobec tradycji, która stawia Rosjan w roli niewolników Zachodu i USA. Dodatkowym elementem mającym pełnić funkcję uwiarygodnienia danego sądu jest argument *ad populum* w słowach *никто не знает*, z których wynika, że nikt nie zna zasad, na których miałyby się opierać tradycja poniżania krajów nienależących do bloku euroamerykańskiego].

5. Argumenty *ad evidentiam* – apelowanie do oczywistości jest wyrażane w języku polskim przez wiele utartych, szablonowych wyrażen i konstrukcji składniowych, będących wykładnikami modalności, jak np.: „oczywiście, że...; wiadomo, że...; niemożliwe, aby...; jest oczywiste, że...; z tego jasno wynika, że..., naturalną konsekwencją tego jest...; wyraźnie widać, że...; nie budzi wątpliwości, że...; w istocie...; w rzeczywistości...”. W języku rosyjskim wykładniki modalności stosowane są najczęściej jako wyrazy wtrącone: „очевидно, естественно, конечно, несомненно” lub predykaty: „очевидно, что...; естественно, что...”.

(33) Poziom emocjonalnego zaangażowania, który wygenerowało społeczeństwo, był nie do utrzymania na dłuższą metę i między Polakami a Ukraińcami w *naturalny sposób* musiały zacząć narastać antagonizmy (Fiedorczyk) [podmiot dyskursywny tezę o powstaniu antagonizmów między Polakami a Ukraińcami opiera na oczywistości wynikającej ze zbyt dużego początkowego nakładu uczuć, a zatem niemożności przetrwania na tym poziomie emocji przez dłuższy czas];

(34) *Очевидно*, что украинцы полны решимости победить в этой войне и вернуть свою территорию. И *очевидно*, что русские полны решимости урегулировать этот конфликт на наиболее выгодных условиях (*Džon Miršajmer*, źródło elektroniczne) [jedynym uzasadnieniem tezy o tym, że każda ze stron konfliktu rosyjsko-ukraińskiego będzie zdecydowanie dążyła do korzystnego dla niej rozstrzygnięcia, jest opatrzenie jej wykładnikiem modalności wyrażającym przekonanie o oczywistości tego założenia];

(35) Запад развязал страшную войну и продолжает эскалацию боевых действий. Итог *очевиден* – Россия, *конечно*, победит. Но крови прольется немало и виновником этого кровопролития будет Запад (*V NATO ob"ávili*, źródło elektroniczne) [sąd oceniający na temat zwycięstwa Rosji jest poparty pseudoargumentacją apelującą do oczywistości – Rosja wygra, bo jest to oczywiste];

(36) „*Совершенно очевидно*, что любое нападение на Беларусь – это нападение на Россию. И будет соответствующий ответ. *Совершенно очевидно*, что Запад в своей защитной агрессии, то есть оборонительной агрессии, проваливаясь везде, идет сейчас ва-банк. И ставки повышает. Его (Запад – Прим. БЕЛТА) нужно отрезвить. *Как вы знаете*, я говорю о том, что отрезвить – в том числе включив активно ядерное сдерживание”, – сказал

Сергей Караганов (*Ekspert-meždunarodnik*, źródło elektroniczne) [Podmiot dyskursywny nie szuka racjonalnej argumentacji na poparcie sądów o tym, że napaść na Białoruś będzie atakiem na Rosję oraz że Zachód nie cofnie się przed niczym w swojej agresji obronnej. W obu przypadkach odwołuje się do pseudoargumentacji wyrażonej predykatem o pełnej oczywistości *совершенно очевидно*, dla wzmocnienia efektu powtórzonym dwukrotnie];

(37) *Очевидно*, что даже в условиях войны на Донбассе, российские олигархи вполне спокойно вели там бизнес. Более того, война была им выгодна, так как они получили под свой контроль практически всю крупную промышленность ДНР и ЛНР без дыма и огня, а довольно тихо и спокойно. При этом так же спокойно торговали продукцией донбасской промышленности с Европой (*Pervoj žertvoj vojny*, źródło elektroniczne) [Teza o tym, że oligarchowie rosyjscy prowadzili swoje biznesy w Donbasie również w okresie panującej tam wojny nie wymagała racjonalnego udowodnienia przez podmiot dyskursywny. Zostało to zastąpione przez pseudoargumentację. Ciekawe jest to zwłaszcza w konfrontacji z tytułem artykułu];

(38) Запад, *естественно*, заинтересован в том, чтобы подрывать позиции России в Закавказье, подыгрывая Баку и одновременно играя через Пашиняна. Если Россия в этом плане рискует своими позициями в Закавказье, то Армения сейчас рискует самым своим существованием (*Boris Rožin*, źródło elektroniczne) [odwołanie się do oczywistości zwerbalizowane wyrazem wtrąconym *естественно* stanowi w danym mikrotekście jedyną argumentację dla przytoczonej tezy o zamiarach Zachodu wobec pozycji Rosji na Zakaukaziu];

(39) W represyjnym państwie, jakim jest Ukraina, *nie ma możliwości* przeprowadzenia wiarygodnych badań. Dowodów jest mnóstwo! *Wiadomo*, że istnieją tajne więzienia Służby Bezpieczeństwa Ukrainy. *Niemożliwe*, aby kijowską dyktaturę, która wprowadza bestialskie zakazy posługiwania się językiem rosyjskim, popierała rosyjskojęzyczna większość ludności takich miast, jak Charków czy Odessa. To tak, jakby w Polsce zabronić mówienia po polsku (*O zamiarach Rosji...*) [Dana jednostka dyskursywna stanowi bardzo reprezentacyjną ilustrację omawianego rodzaju pseudoargumentacji. Negatywny sąd wartościujący o braku demokracji w Ukrainie jest poparty kilkoma takimi stwierdzeniami w postaci: *nie ma możliwości, niemożliwe, wiadomo, dowodów jest mnóstwo*].

6. Argumenty *ad populum* – argument z opinii powszechnej, powołanie się na zdanie ogółu, głos tłumu – ma miejsce wówczas, gdy podmiot dyskursywny argumentuje swój sąd, odwołując się do zdania „większości” lub „prawie wszystkich”, którzy rzekomo uważają, że zawarta w sądzie wartościującym opinia jest prawdziwa. Do tej samej kategorii zaliczyć należy pseudoargumentację opartą na powołaniu się na to, że nikt nie popiera danego sądu lub nikt nie ma podobnego zdania.

(40) Как *вы все хорошо знаете*, этнические украинцы ненавидят русских, и они будут, как дикие псы, противостоять России. Даже в том случае, если Россия одержит победу на фронте. Поэтому русские, на мой взгляд, будут держаться подальше от территорий западного берега Днепра (*Džon Miršajmer*, źródło elektroniczne) [sąd wartościujący, implikujący negatywną ocenę Ukraińców za pośrednictwem leksemów *ненавидеть* oraz porównania *jak дикие псы*, został uzasadniony za pomocą zwykłego truizmu – odwołania do tego, że oczywistość tego faktu jest dobrze znana wszystkim uczestnikom dyskursu, do których zwraca się podmiot];

(41) Pan usprawiedliwia represje! Ukraina nie może zamykać ust tym, którzy nie uważają, że Rosja na nich napadła. Nie ma badań na ten temat, ale oceniam, że ok. 60 proc. Ukraińców chciałoby dołączyć do Państwa Związkowego Rosji i Białorusi. Kiedyś woleli do Unii Europejskiej. Ale skoro UE ich nie chce, to wybierają Rosję. Chcą być częścią większej całości (*O zamiarach Rosji...*) [subiektywny sąd oceniający został poparty powołaniem się na zdanie większości Ukraińców – magiczne 60% to więcej niż połowa, a ponieważ nie powołano się na racjonalny argument w postaci badań, to jest to w miarę bezpieczne nadużycie statystyczne];

(42) *Coraz więcej Rosjan* chce mieć prawo do użycia siły. Symbolem pozasądowej sprawiedliwości stał się prigożynowy młot kowalski ze śladami sztucznej krwi (Tichomirow) [stwierdzenie, że Rosjanie chcą sami wymierzać sprawiedliwość, jest poparte tylko odwołaniem do rzekomo coraz większej grupy osób tej narodowości, chcącej takiego właśnie rozwiązania];

(43) „*Każdy rolnik ukraiński* marzy o tym, żeby być w podobnych warunkach jak rolnik polski” – wywodził Zwarycz, pomijając jednak kwestię unijnych standardów produkcji obowiązujących polskich rolników, ale nie rolników ukraińskich. Następnie użył typowego dla ukraińskiej polityki prowadzonej po 24 lutego moralnego szantażu, mówiąc o sporze o ukraińskie produkty rolne: „Chcemy, żeby zabrzmiało bardzo jasno w Polsce, że problemem jest nie zboże ukraińskie, a problemem jest agresja rosyjska przeciw Ukrainie. Więc cały ten potencjał protestacyjny trzeba skierować na Rosję” (Warzecha) [sąd pozytywnie wartościujący sytuację polskich rolników jest implikowany przez czasownik „marzyć”, natomiast uzasadnieniem dla twierdzenia, że rolnicy ukraińscy chcieliby mieć podobne warunki, jak wymarzone, wyidealizowane w wypowiedzi warunki polskiego rolnika, jest odwołanie się do głosu narodu, czyli głosu każdego rolnika ukraińskiego];

(44) Co do tego, że na południu kraju do działań ofensywnych ruszyli Ukraińcy, *nie ma wątpliwości raczej nikt* (*Ofensywa, ale bez brawury*) [jeśli raczej nikt nie ma wątpliwości, to oznacza, że wszyscy mają pewność – twierdzenie o rozpoczęciu przez Ukraińców działań ofensywnych jest poparte odwołaniem do głosu niemal wszystkich];

(45) Rosja to kraj zbrodniczy. Sadzę, że dziś *nikt nie ma co do tego wątpliwości*. Jeśli wcześniej je miał, to teraz widzi prawdziwe oblicze tego państwa. [...] Świat zobaczył, do czego zdolna jest Rosja. Widzi jej okrucieństwo, zbrodnie. Przez całe lata *bardzo wiele osób* odrzucało taki obraz Moskwy (*Jeśli Ukraina wygra...*) [sąd wyraźnie negatywnie wartościujący Rosję jako kraj, generalizujący zatem wszystkich Rosjan, jest uzasadniony odwołaniem do tego, że takie zdanie jest oczywiste i nie pozostawia cienia wątpliwości, ponieważ jest głosem powszechnym];

(46) Wśród internautów, i szerzej – *całej opinii publicznej*, nie maleje podziw dla bojowego ducha Ukraińców. Oprócz bohaterstwa i skuteczności armii furorę w sieci robią także doniesienia o waleczności zwykłych obywateli, którym udaje się eliminować kacapskich najeźdźców, niszczyć lub przejmować ich sprzęt (Kossowski) [W danym mikrotekście zauważyć można utożsamienie głosu internautów ze zdaniem całej opinii publicznej. Jest to pseudoargumentacja, ponieważ o ile można ocenić zapisane w sieci przez internautów komentarze i opinie, o tyle nie da się stwierdzić, jakie zdanie ma opinia publiczna. Odwołanie się do tak licznego, ale niemierzalnego, gdyż abstrakcyjnego gremium, stało się uzasadnieniem tezy o pozytywnym stosunku Polaków do waleczności Ukraińców];

(47) Сегодня уже *мало кто будет отрицать*: борьба России и Запада идет в военной, информационной, экономической сферах. Ареной противостояния стала территория Укра-

ины („Ukraina – *ëto tol'ko placdarm*”, źródło elektroniczne) [potwierdzeniem sądu o tym, że Ukraina stała się poligonem walki między Rosją i Zachodem jest powołanie się na głos narodu, bowiem tylko nieliczni mogliby próbować temu zaprzeczyć].

Wnioski

Przestrzeń informacyjna, w której poruszamy się na co dzień, jest nasycona doniesieniami z oddalonych często regionów kraju czy świata. Rzadko mamy możliwość zweryfikowania docierających do nas informacji. Nieczęsto zresztą próbujemy sprawdzać prawdziwość doniesień medialnych – czas, w którym zapoznajemy się z informacjami ze świata, to nasz czas wolny od pracy czy innych obowiązków, dlatego też możemy wówczas stać się łatwym celem dla tych podmiotów dyskursywnych, którym zależy na szerzeniu dezinformacji oraz podporządkowaniu przestrzeni informacyjnej sobie lub grupie, w której imieniu występują.

Zidentyfikowane w przeanalizowanych tekstach artykułów pseudoargumenty zostały podzielone na sześć grup: argumenty odnoszące się do emocji, intuicji, oczywistości, tradycji, autorytetu i tłum. Najliczniej reprezentowaną grupę stanowiły odwołania do autorytetów, wśród których znaleźli się tzw. eksperci oraz analitycy. Najchętniej powoływano się na amerykańskie źródła eksperckie w dziedzinie polityki oraz wywiad amerykański. Tego typu pseudoargumentacja znalazła odzwierciedlenie zarówno w polsko-, jak i rosyjskojęzycznym dyskursie publicznym. Może się to wydawać kontrowersyjne, jednak po wnikliwej analizie sądów zawartych w badanych mikrotekstach, okazało się, że cel zastosowania podobnego chwytu pseudoargumentacyjnego w obu dyskursach był różny. W polskojęzycznych źródłach amerykańskie autorytety miały służyć jako potwierdzenie tez dotyczących Rosji, zaś w rosyjskojęzycznym dyskursie medialnym powoływanie się na te same autorytety pełniło funkcję uzasadnienia dla sądów wartościujących o Ukrainie. Warto także zauważyć, że najmniej reprezentatywną grupę pseudoargumentów stanowiły odwołania do tradycji, co może być symptomatyczne dla innych przemian we współczesnym społeczeństwie informacyjnym.

Istotną kwestią jest także tematyka aksjologicznie nacechowanych mikrotekstów. W polskojęzycznych sądach wartościujących najczęściej implikowano krytykę Rosji, natomiast rosyjski dyskurs publiczny zdominowany był aksjologicznie przez negację Zachodu jako prowokatora konfliktu zbrojnego w Ukrainie.

Pseudoargumentacja jest narzędziem wspomagającym sądy wartościujące, dominujące w narracji dyskursu publicznego nad neutralną denotacją. Te pozorne argumenty odgrywają specyficzną rolę, ponieważ nie falsyfikując ani nie weryfikując sądów zgodnie z procedurami argumentacji i udowadniania, przekonują odbiorcę, tworząc iluzję właściwego uzasadnienia, odwołując się do społecznie utrwalonych mitów potocznych (tradycja, autorytet, tłum) lub emocji, intuicji i wiary.

References

Artykuły źródłowe

- Boris Rožin: v 2023-m godu vojna budet drugoj. Web. 12.09.2023. <https://3mv.ru/186115-boris-rozhin-v-2023-m-godu-vojna-budet-drugoj.html>.
- Budzisz, Marek. „Kiedy Rosja będzie znów zdolna rzucić wyzwanie NATO”. *Sieci*, 33, 14–20.08.2023, s. 61.
- Budzisz, Marek. „Scenariusz III wojny światowej”. *Sieci*, 13, 26.03–3.04.2022, s. 19.
- Dżon Miršajmer: „Počemu russkie pobedât v ètoj vojne”. Web. 10.09.2023. <https://www.business-gazeta.ru/article/598545?ysclid=lmgkfzkddd157133378>.
- Èkspert-meždunarodnik: zapadnye èlity degradiruiut i poterâli čuvstvo real'nosti. Web. 11.09.2023. <https://www.belta.by/society/view/ekspert-mezhdunarodnik-zapadnye-elity-degradirujut-i-poterjali-chuvstvo-realnosti-579485-2023/>.
- „Èto geopolitika”. V Belarusi ob"âsnâiut vnešnee davlenie tajnymi planami Zapada – ob"âsnâem, počemu. Web. 13.09.2023. <https://news.zerkalo.io/economics/16608.html?c>.
- Fiedorczyk, Jan. „Polska dwunarodowa”. *Do Rzeczy*, 34, 21–27.08.2023, s. 14.
- Grochmański, Piotr. „Kreml zmierza ku katastrofie”. *Gazeta Polska*, 13, 30.03.2022.
- „Jeśli Ukraina wygra, Moskwę czeka zmiana” (rozmowa z wicepremierem Jarosławem Kaczyńskim). *Gazeta Polska*, 13, 30.03.2022, s. 11–12.
- Kiev gotov ob"âvit' vojnu Rossii i „oficial'no” bombit' ee territorii. Web. 15.09.2023. <https://antifashist.com/item/kyev-gotov-obavit-voynu-rossii-i-oficialno-bombit-ee-territoriyu.html>.
- Kossowski, Krzysztof. „Gonić kacapów”. *Gazeta Polska*, 13, 30.03.2022, s. 39.
- Krizis v otnošeníah Rossii i Zapada: čto budet dal'se. Web. 10.09.2023. <https://rg.ru/2023/07/07/kontury-novogo-spravedlivogo-mira.html>.
- Kto otpravit Zelenskogo na tot svet – svoi generaly ili amerikancy? V SŠA predrekli prezidentu Ukrainy byt' svergnutym ili ubitym. Web. 05.09.2023. <https://svpressa.ru/politic/article/386444/?ysclid=lmfe0fm0an261753644>.
- „Kto zgładził Darię Duginę”. *Angora*, 36, 2022, s. 70.
- Novaâ vojna Zelenskogo protiv mestnyh panov za dohody ot NDFL nabiraet oboroty. Web. 10.09.2023. <https://dzen.ru/a/ZP6zlUDKEHCmgb8I>.
- „O zamiarach Rosji, niepodległości Ukrainy i relacjach z Polską” (wywiad z Siergiejem Makarowem, politologiem, byłym doradcą Władimira Putina). *Do Rzeczy*, 8, 21–27.02.2023, s. 49–50.
- „Ofensywa, ale bez brawury”. *Angora*, 37, 2022, s. 69.
- „Oto jest głowa zdrajcy”. *Angora*, 36, 2023, s. 69.
- „Pervoj žertvoj vojny stanovitsâ pravda” – ili vremâ, kogda kritičeskoe myšlenie važno kak nikogda. Web. 10.09.2023. <https://dtf.ru/flood/1102946-pervoy-zhertvoy-voyny-stanovitsya-pravda-ili-vremya-kogda-kriticheskoe-myshlenie-vazhno-kak-nikogda>.
- „Rakiety zamiast fajerwerków”. *Angora*, 36, 2022, s. 69–70.
- SŠA napadut v 2024-m... Èksperty rasskazali daže, kak èto budet. Web. 16.09.2023. <https://absolute-rating.mirtesen.ru/blog/43729277754/SSHA-napadut-v-2024-m-Ekspertyi-rasskazali-dazhe-kak-eto-budet?ysclid=lmf7m77m1y497598067>.
- Tichomirow, Aleksiej. „Naród pod pręgiem”. *Angora*, 36, 2023, s. 70.
- Ukraina – èto tol'ko placdarm. Gde Zapad budet voevat' s Rossiej v sleduŭšij raz?. Web. 13.09.2023. <https://360tv.ru/tekst/mir/ukraina-eto-tolko-platsdarm/>.
- V NATO ob"âvili, čto gotovy k prâmoj voennoj konfrontacii s Rossiej. Web. 03.09.2023. <https://bloknot.ru/v-mire/v-nato-ob-yavili-chto-gotovy-k-priamoj-voennoj-konfrontatsii-s-rossiej-1051640.html>.

- „*Vojna – èto mir*”. *Kak vret propaganda i možno li vylečit' otravlennoego ej*. Web. 15.09.20233. <https://www.svoboda.org/a/kak-vret-propaganda-i-mozhno-li-vylechit-otravlennoego-ei/32287154.html>.
- Warzecha, Łukasz. „Ukraińskie otrzeźwienie?”. *Do Rzeczy*, 31, 31.07–6.08.2023, s. 13.
- Wywiad Estonii: Putin wierzy, że w wojnie na Ukrainie czas jest po stronie Rosji*. Web. 10.09.2023. <https://www.rp.pl/polityka/art37920481-wywiad-estonii-putin-wierzy-ze-w-wojnie-na-ukrainie-czas-jest-po-stronie-rosji>.
- Zelenskij priznal, čto kontrnastup ne zakončitsâ heppi-èdom*. Web. 10.09.2023. <https://life.ru/p/1606636?ysclid=lmfdn3niex454041403>.
- „Żołnierz pilnie poszukiwany”. *Angora*, 30, 2023, s. 71.

Opracowania

- Bartmiński, Jerzy. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2006.
- Benenowska, Iwona. *Wartościowanie w listach Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*. Bydgoszcz, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2015.
- Borowska-Piotrowska, Agata. *Wartości w estetyce Marii Gołaszewskiej*. Olsztyn, Instytut Filozofii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2015.
- Davis, Wayne A. *Nondescriptive meaning and reference. An ideational semantics*. Oxford, Clarendon Press, 2005.
- Dudziak, Arkadiusz. *Informacyjne i perswazyjne funkcje reklamy społecznej w świetle antropologii i aksjologii*. Olsztyn, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2012.
- Fake newsy mają się dobrze. Eurostat podał, ile osób weryfikuje informacje w sieci*, 20.12.2021. Web. 23.09.2023. <https://forsal.pl/biznes/media/artykuly/8316579,fake-newsy-maja-sie-dobrze-ile-osob-weryfikuje-informacje-w-sieci-eurostat.html>.
- Hunston, Susan. *Corpus approaches to evaluation. Phraseology and evaluative language*. New York, Taylor & Francis, 2010.
- Kiklewicz, Aleksander, Jolanta Piwowar, red. *Wartości i wartościowanie we współczesnej humanistyce. III: Perspektywa językoznawcza*. Olsztyn, Centrum Badań Europy Wschodniej UWM, 2017.
- Król-Kumor, Martyna. „Zastosowanie metod aksjologicznych w badaniach nad dyskursem publicznym na temat pandemii COVID-19”. *Człowiek – Społeczeństwo – Świat: Informacja. The Peculiarity of Man*, t. 7 (31). Red. Ryszard Stefański. Toruń–Kielce, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2021, s. 97–120.
- Krzeszowski, Tomasz. *Angels and Devils in Hell. Elements of Axiology in Semantics*. Warszawa, Energeia, 1997.
- Kul'pina, Valentina. „Aksjologia barw w języku polskim i rosyjskim”. *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów*, cz. 1. Red. Maciej Abramowicz, Jerzy Bartmiński, Iwona Bielińska-Gardziel. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012, s. 272–288.
- Kurczab, Henryk. „Z problemów wartości i wartościowania (wybrane zagadnienia)”. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna*, 72, 2012, s. 7–37.
- Laskowska, Elżbieta. *Wartościowanie w języku potocznym*. Bydgoszcz, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1992.
- Leszczak, Oleg. „Diskurs jak funkcjonal'no-pragmatičeskij variant lingvosemiotičeskogo opyta”. *Dyskurs: aspekty lingwistyczne, semiotyczne i komunikacyjne*. Red. Aleksander Kiklewicz, Irina Uchwanowa-Szmygowa. Olsztyn, Centrum Badań Europy Wschodniej UWM, 2015, s. 57–66.

- Leszczak, Oleg. *Lingwosemiotyka kultury. Funkcjonalno-pragmatyczna teoria dyskursu*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2010.
- Levensen, Carsten, red. *Cultural semantics and social cognition: A case study on the Danish universe of meaning*. Berlin–Boston, Mouton De Gruyter, 2013.
- Luoma, Sari. *Assessing speaking*. Cambridge, Cambridge University Press, 2004.
- Maliszewski, Bartłomiej. *Metafora i aksjologia*. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009.
- Mangold-Alwinn, Roland, Stefan Barattelli. *Wörter für Dinge. Von flexiblen Konzepten zu variable Benennungen*. Opladen, Westdeutscher Verlag, 1995.
- Markelova, Tat'ana. *Pragmatika i semantika sredstv vyraženiâ ocenki v russkom âzyke*. Moskwa, Moskovskij gosudarstvennyj universitet pečati Ivana Fedorova, 2013.
- Matusiak-Kempa, Iza, Alina Naruszewicz-Duchlińska, red. *Idee i wartości w języku i kulturze*. Olsztyn, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2015.
- Niebrzegowska-Bartmińska, Stanisława. „Miejsce wartości w opisie gatunków kultury”. *Język a Kultura*, 23, 2012, s. 33–41.
- Pałuszynska, Edyta. „Wartość słowa w dyskursie politycznym (na materiale publicystyki radiowej)”. *Słowo: struktura, znaczenie, kontekst*. Red. Ewa Szkudlarek-Śmiechowicz, Agnieszka Wierzbicka, Elwira Olejniczak. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020, s. 31–39.
- Post, Michał. *Speech acts and speech genres: An axiological linguistics perspective*. Wrocław, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Filologicznej we Wrocławiu, 2013.
- Puzynina, Jadwiga. *Język wartości*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992.
- Puzynina, Jadwiga. „Językoznawstwo a aksjologia”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, 32, 1982, s. 71–86.
- Puzynina, Jadwiga. „Kłopoty z nazwami wartości (i wartościami)”. *Etnolingwistyka*, 26, 2014, s. 7–20.
- Puzynina, Jadwiga. „O dyskursie oceniającym i dyrektywnym w tekstach prasy codziennej”. *Poradnik Językowy*, 2, 1984, s. 69–78.
- Puzynina, Jadwiga. *Wartości i wartościowanie w perspektywie językoznawstwa*. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 2013.
- Rodziewicz, Barbara. *Wartości: Polacy – Rosjanie – Niemcy*. Szczecin, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, 2014.
- Vol'f, Elena. *Funkcional'naâ semantika ocenki*. Moskwa, Izdatel'stvo URSS, 2002.
- Wąsik, Zdzisław, Michał Post, red. *Papers and studies in axiological linguistics*. Wrocław, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Filologicznej we Wrocławiu, 2011.
- Wileczek, Anna. „Ekstremalność jako wartość i młodzieżowe implikacje językowe”. *Polonistyka i świat wartości: edukacja polonistyczna jako wartość*. Red. Magdalena Marzec-Jóźwicka, Agnieszka Karczewska, Sławomir Jacek Żurek. Lublin, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2019, s. 667–678.
- Woldt, Claudia. *Sprache als Wert – Werte in der Sprache. Untersuchungen zu Bewertungen von Sprache allgemein und Komposita im Besonderen in der tschechischen Sprachgeschichte*. München, Verlag Otto Sagner, 2010.
- Żywieczyński, Przemysław. „Świat wartości kontra anioły i diabły”. *Metodologie językoznawstwa. Ewolucja języka. Ewolucja teorii językoznawczych*. Red. Piotr Stalmaszczyk. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2013, s. 103–130.